

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2-1.09

Т. А. Винник

ВІДМІННОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛІРИЧНОГО СЮЖЕТУ У ВІРШІ-ПЕЙЗАЖІ ТА ВІРШІ-ДІАЛОЗІ

У статті досліджено закономірності трансформації ліричного сюжету в вірші-пейзажі та вірші-діалозі на матеріалах поезії М. Рильського, Л. Талалая та В. Герасим'юка. У роботі проаналізовано сутність, закономірності та основні риси трансформаційних процесів у жанрах вірші-пейзажі та вірші-діалозі. Особлива увага приділена типу адресата та адресанта, основним мотивам, структурі ліричного сюжету, індивідуально-авторському стилю та авторській інтенції в поезії ХХ століття.

Ключові слова: вірші-пейзаж, вірші-діалог, трансформація ліричного сюжету.

Одними з найпродуктивніших підходів до дослідження лірики є вивчення діалогічної природи поетичних творів та аналіз пейзажної лірики в контексті картини світу поетів, що об'єктивується пейзажним дискурсом. Пейзажна та діалогічна складова ліричних творів дозволяє визначити структуровану схему, в якій взаємодіють такі визначальні складові лірики, як ліричний суб'єкт, просторово-часова організація ліричного тексту, художньо-образна парадигма та ліричний сюжет. У літературі ХХ століття вірші-діалози та вірші-пейзажі переважно належать до сакральних, архаїчних або міфопоетичних текстів культури, оскільки в зазначених жанрах поети, як правило, звертаються до природних, абсолютних та божественних вищих сил зі сповіддю або з проханням про допомогу. Особливість віршів-діалогів та віршів-пейзажів полягає в поєднанні сакрального (усталено-архаїчного) аспекту текстотворення з індивідуально-авторським. У зв'язку з цим постає необхідність окремо розглянути побудову ліричного сюжету і фабули та трансформаційні процеси у зазначених жанрах, визначити співвідношення архаїчних (міфопоетичних) складових з індивідуально-авторським осмисленням навколишньої дійсності.

Актуальність статті обумовлена необхідністю комплексного аналізу трансформації ліричного сюжету й фабули у вірші-пейзажі та вірші-діалозі та на матеріалі поезій М. Рильського, Л. Талалая й В. Герасим'юка.

Поглиблене теоретичне обґрунтування ліричного сюжету та фабули віднайшло своє відображення в працях зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема в роботах М. Ю. Лотмана [13, с. 15], Б. В. Томашевського [20], Ю. Н. Тинянова [21], Т. І. Сільман [16], Н. І. Копилової [10] та ін. Вказані дослідники акцентували свою увагу на дослідженні структури та особливостей сюжету в літературі загалом або в певному її роді (епосі, ліриці чи драмі), проте не зверталися до вивчення своєрідності ліричного сюжету та відмінностей трансформації у вірші-пейзажі та вірші-діалозі. Наукові доробки з загальної теорії пейзажної лірики та вірша-діалогу знайшли своє відображення в працях М. М. Бахтіна [1], М. Н. Епштейна [23], С. Н. Бройтмана [3], М. Л. Гаспарова [4], І. В. Остапенко [14], К. Г. Богемської [2], Н. Д. Іванової [9] та ін.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей трансформації ліричного сюжету та фабули у вірші-пейзажі та вірші-діалозі на матеріалі поезій М. Рильського,

Л. Талалая та В. Герасим'юка.

Пейзаж та діалог в літературознавстві як дві визначні складові художнього твору, з одного боку, вважаються досить вивченими аспектами ліричного твору, що не вимагають окремих детальних досліджень, а з іншого боку, зазначені феномени дослідники аналізують найчастіше в якості другорядних елементів, що виконують допоміжну функцію в тексті. Варто зазначити, що дослідження пейзажу та діалогу в літературі мали переважно типологічний характер, проте концептуального осмислення вказані поняття поки ще не отримали. Проте жанри вірш-пейзаж та вірш-діалог потребують ретельного наукового і естетичного осмислення в сучасному літературознавстві в силу різних соціокультурних, етнічних, ментальних та світоглядних трансформацій сучасної людини.

У літературознавчих джерелах детально вивчається об'єкт опису і зображення в пейзажній ліриці, зокрема В. Б. Халізов відзначає поетичне відображення «широких просторів» [22, с.156], Н. Д. Тамарченко акцентує увагу на «певній частині простору» [18, с. 192], а А. О. Ткаченко зосереджується на дослідженні «візуалізації» «будь-якого незамкнутого простору» [19, с. 152]. М. Н. Епштейн вважає, що «поезія нового часу виконує частково ту функцію, яку в давнину виконувала міфологія, а саме презентує світ, створений людиною, в його гармонії з природою» [23, с. 4]. Категорія діалогічності постає визначальним елементом ліричного твору, оскільки передбачає обмін інформацією у кількох напрямках: діалог між ліричним суб'єктом та його об'єктом спілкування (Бог, кохана людина, сили природи та ін.); діалог між ліричним суб'єктом та читачем; діалог між культурами або світоглядними системами.

У сучасному літературознавстві вірш-пейзаж визначається як умовна назва ліричного жанру, в якому йдеться про художні переживання природи, олюдненої та одухотвореної [11, с. 86], а вірш-діалог трактується як поетичний жанр, у якому зображено спілкування двох осіб, на відміну від полілогу чи монологу. Вірш-діалог вживається не лише з метою зіставити різні, подеколи полярні погляди чи розкрити порозуміння між ними, а й задля пошуку істини [11, с. 88].

У зв'язку з цим вдається доцільним системно розглянути особливості функціонування ліричного сюжету та фабули у вірші-пейзажі та вірші-діалозі, враховуючи наступні аспекти:

1. Визначення та дослідження типів адресата та адресанта у вірші-пейзажі та вірші-діалозі, що дозволить виявити основні образи та особливості художньої організації поетичних текстів.

2. Дослідити закономірності трансформації фабульної та сюжетно-композиційної структури у вірші-пейзажі та вірші-діалозі, що допоможе більш глибоко визначити основні мотиви, теми та змістовні характеристики зазначених жанрів.

3. Проаналізувати індивідуально-авторську інтенцію у вірші-пейзажі та вірші-діалозі, що надасть можливість детально визначити особливості жанротворення, використання художніх засобів та онтологічну мету авторського звернення до адресанта у вірші-пейзажі та вірші-діалозі, визначити філософський пласт поетичного твору.

Запропонована модель аналізу у вірші-пейзажі та вірші-діалозі на прикладі творчості українських поетів ХХ століття дозволить цілісно вивчити закономірності реалізації трансформаційних процесів ліричного сюжету та фабули в зазначених текстах, враховуючи їх жанрово-стильову специфіку, діалогічну концепцію ліричного дискурсу (за теорією М. М. Бахтіна [1, с. 149–150]), генезу та зв'язок з сакральними творами.

Проблема людини та природи займала визначальне місце в творчих та наукових

доробках Максима Рильського. Зокрема, в працях «Природа і література», «Про людину, для людини» поет відзначав надважливий вплив природної гармонії на формування самодостатньої особистості. Саме ця ідея постає наскрізною в пейзажній ліриці поета. Аналізуючи сюжетну структуру в системі віршів-пейзажів та віршів-діалогів в творчості М. Рильського, можна зробити наступні висновки:

1. Ліричний суб'єкт пейзажної лірики та віршів-діалогів в творчості Максима Рильського постає справжнім сином природи, який має на меті збагнути таємниці всесвіту через природне середовище. Поет велично проголошує: «*Люби природу не як символ // Душі своєї, // Люби природу не для себе, // Люби для неї*», а далі продовжує: «*Вона – це мати. Будь же сином, // А не естетом. // І станеш ти не папіряним – // Живим поетом!*» [15, с. 45]. Тобто Максим Рильський визначає пріоритети, як для кожної людини, так і для поета: без усвідомлення законів природи неможливо осягнути закони буття та світобудови («*Люблю похмурі дні, коли крізь сизі хмари...*» [15, с. 24], «*Запахла осінь в'ялим тютюном...*» [15, с. 42], «*Збирають світлі, золоті меди...*» [15, с. 42], «*Димом котиться весна...*» [15, с. 102], «*У повітрі грають ворони...*» [15, с. 113] та ін.).

2. Трансформування класичної пейзажної лірики в вірші-пейзажі з посиленням міфопоетичним змістом. Автор активно залучає систему архаїчних та міфологічних знань та уявлень до пейзажної лірики, зображає силу природних стихій, використовує у творчості систему сакральних знань («*Дощ*» [15, с. 41], «*Запахла осінь в'ялим тютюном...*» [15, с. 42], «*Збирають світлі, золоті меди...*» [15, с. 42], «*Димом котиться весна...*» [15, с. 102], «*У повітрі грають ворони...*» [15, с. 113] та ін.).

3. Широке використання прийому психологічного паралелізму, направлено на відображення внутрішнього стану ліричного суб'єкта через відображення природи. Максим Рильський також активно застосовує прийом персоніфікації, зокрема наділяє пори року людськими властивостями («*Димом котиться весна...*» [15, с. 102], «*У повітрі грають ворони...*» [15, с. 113]), «*На березі*» [15, с. 89], «*Люблю похмурі дні, коли крізь сизі хмари...*» [15, с. 24], «*Запахла осінь в'ялим тютюном...*» [15, с. 42] та ін.).

4. Система віршів-діалогів у поетичній спадщині поета характеризується посиленою ліричністю та чуттєвістю. Зазначений жанр поет переважно використовує задля висловлення своїх романтичних почуттів до коханої, відображує силу свого кохання, або осмислює світоглядні та філософські питання людського буття («*Осінь ходить, яблука золотить...*» [15, с. 32–33], «*Епоху, де б душею відпочить...*» [15, с. 50] «*Зимові записи*» [15, с. 266–267] та ін.).

У вірші-пейзажі «*Дощ*» М. Рильський відображає дощ, який оживлює і запліднює землю: «*Дощ остудить, // Оживить і запліднить, — // І пиеницею, й ячменем // Буйним повітом зеленим // Білі села звеселить*» [15, с. 41]. Автор звертається до архаїчного концепту землі, який сприймався в якості первинного жіночого начала, що навесні внаслідок циклічного світосприйняття запліднюється дощем. В творі поет застосовує багату палітру художніх засобів: епітети («*Благодатний, довгожданий ... гість*», «*білі села*»), епітети та метафори («*золотий вечірній гість*», «*зголоднілі передмістя*») та ін.

У вірші-діалозі «*Осінь ходить, яблука золотить...*» [15, с. 32–33] поет відображає діалог ліричного суб'єкта з чужоземною незнайомкою, яка полонила його своєю вродою. Ліричний герой сміливо погоджується випити любовне зілля, оскільки знає, що тільки кохання може подарувати щастя та спокій людині: «*Я дивлюся в вічі — і скорботи // Листя опада на дно душі. // Щастя ходить, і серця золотить, // І в знеможі клонить комиші*» [15, с. 32–33].

Особливе місце в системі пейзажної лірики Максима Рильського займає хронотоп

саду. Зокрема, в вірші-пейзажі «Коли дзвенять черешні» ліричний герой перебуває в саду черешень, який постає ідеальним простором. Концепт саду в поетичних творах поета визначається як праобраз раю, що перебуває в системі координат позачасовості та вічності: «*Коли дзвенять черешні // В медовому цвіту, // Узори нетутешні // Із цвіту я плету...*» [15, с. 47–48].

У вірші-пейзажі «Одужання» [15, с. 49] автор художньо осмислює прихід весни як одужання природи та людини від захворювання. Весна та зима змагаються в силі, ведуть запеклу боротьбу: «*Весна й зима на терезах // Або на гоїдалці примхливій.. // То сірим снігом критий дах, // То в дощовому переливі...*» [15, с. 49]. Ліричний герой перебуває вдома і спостерігає за перебігом змагання, яке зрештою закінчується впевненою перемогою весни, яка відроджує природу та дарує людям силу та енергію.

Категорії природи та пейзажного відображення дійсності постають домінуючими складовими в поетичному надбанні Максима Рильського, який вважав природне середовище джерелом натхнення та життєвої енергії.

Поетичний світ Леоніда Талалая вирізняється багатством художніх засобів та витончених мистецьких образів. Асоціативність – одна із найхарактерніших ознак поетичної манери поета, в зв'язку з чим відтворення природного середовища органічно вплітається в художній світ поета. Аналізуючи особливості трансформаційних процесів ліричного сюжету в віршах-пейзажах та віршах-діалогах Леоніда Талалая, можна виокремити наступні особливості:

1. Особлива хронотопічна організація ліричного сюжету в віршах-пейзажах та віршах-діалогах. Поетичні твори набувають ознак позачасовості та вічності, а простір зображується в динаміці (наприклад, переміщення в потязі в поетичному доробку «*Це вже наша осінь золота...*» [17, с. 83]).

2. Природа постає взірцем етико-естетичного буття людини, джерелом творчого та життєвого натхнення. Автор виражає поетичний світогляд через діалог з природою та силами стихій («*Усе, як і повинно...*» [17, с. 78], «*За спогадом сунеться туга...*» [17, с. 79], «*Біля підніжжя терикона...*» [17, с. 85], «*Сніг від зорі палахкотить...*» [17, с. 93] та ін.)

3. Використання архетипічних образів та символів українського народу та закарпатської природи (гори, степ, ліс, сад, рідна домівка та ін.). Леонід Талалай пропонує власну авторську інтерпретацію фольклорних елементів, створює особливу індивідуальну художню модель осягнення краси навколишньої природи («*Усе, як і повинно...*» [17, с. 78], «*За спогадом сунеться туга...*» [17, с. 79], «*Біля підніжжя терикона...*» [17, с. 85], «*Сніг від зорі палахкотить...*» [17, с. 93] та ін.).

4. Іронічне відображення об'єктивної дійсності в віршах-діалогах. Наприклад, в поезії «Ходіння пустелею» автор іронічно відображає шлях України та українців, які рухаються наступним чином: «*Манівцями навмання // ми йдемо пустелею, // рік і два, і двадцять два... // ідемо пустелею. // Перед нами – міражі, // міражі – за нами...*» [17, с. 92]. Особливою іронією характеризується діалог між ліричним суб'єктом та шукачами щастя: «*– А куди ж ви, куди // крізь піски й негоди? // – Нас Мойсеї ведуть // на Потьомкінські сходи. // – А скажіть, на фіга // вам Потьомкінські сходи? // – Там зручніше чекати // з моря погоди...*» [17, с. 92]. Автор нещадно критикує українську схильність до бездіяльності та постійним слідуванням за псевдопроказами.

У поезії «Усе, як і повинно...» [17, с. 78] автор відображає прихід осінньої пори року та завершення літа: «*Усе, як і повинно... // Оголюються крони, // і глибоко у сіно // ховає скрипку коник...*» [17, с. 78]. Природа органічно корелює з внутрішнім станом ліричного суб'єкта, відображає сум за минулим: «*І хоч надія тліє, // тепла уже немає.*

// Як сумно вечоріє... // Як холодно світає...» [17, с. 78]. Ліричний герой сповнений смутком за втраченим часом, що цілком відповідає настрою навколишнього середовища, яке поділяє його меланхолійне світосприйняття.

Вірш-пейзаж «За спогадом сунеться туга...» [17, с. 79] презентує сум ліричного героя, який очікує свого друга для того, аби розділити спільну біль від непорозуміння оточуючого світу: «*Ховається сонце за пругом, // дорога пірнає в пільму. // І я, не чекаючи друга, // наповнюю чарку йому...*» [17, с. 79]. Оточуючий пейзаж відображається за принципом контрасту: «*Біліють над річкою схили, // на схилах чорніють сади, // і дивиться світ чорно-білий // з холодного плину води...*» [17, с. 79]. Леонід Талалай поєднує антонімічні почуття смутку та гармонії в поезії, застосовує прийом кольоропису, вказує на різнобарв'я об'єктивної та художньої дійсностей.

«Це вже наша осінь золота...» [17, с. 83] – поетичний твір, що презентує зміну пейзажних ландшафтів в динаміці. Ліричний герой мріє про проїзду на південь: «*Уявляєш: будем їхати, їхати... // крізь сніги грудневої пори, // задрімаєм вухами до віхоли, // проснемось очима в кипарис!*» [17, с. 83]. Автор надає зміну оточуючого пейзажу, демонструє зажуреність ліричного суб'єкта в оточуючому середовищі.

Пейзажна лірика Леоніда Талалая характеризується почуттям глибокої самотності та осмисленістю екзистенційних питань людського буття. Автор гармонійно поєднує традиційні фольклорні образи з оригінальним авторським стилем.

Лірика Василя Герасим'юка вирізняється філософічністю та алегоричністю. Для поета зв'язок людини з природою є нерозривним, а тому його поетичні доробки оспівують красу гірських Карпат, відображають взаємозв'язок людського життя з природним середовищем. Збірки «Була така земля» та «Поет у повітрі» присвячені закономірностям буття людини і природи, автор досліджує внутрішні переживання ліричного суб'єкта на фоні опису мальовничих пейзажів, які безпосередньо відображають кожен порух душі ліричного героя. Особливості ліричного сюжету в віршах-пейзажах та віршах-діалогах В. Герасим'юка мають наступні характеристики:

1. Ліричний суб'єкт постає емоційною особистістю, мета якої глибоко пізнати себе та навколишній світ. В зв'язку з цим вірші-пейзажі та вірші-діалоги включають ряд онтологічних риторичних питань, відповіді на які визначають мету та напрямок подальшого життєвого руху («Старовинний пейзаж» [5, с. 61], «Вже треба йти. Не тому, що пора полуднева...» [5, с. 89], «Прийшли вночі...» [5, с. 95], «Воді, як вогню, не відомі ні час, ні чин...» [6, с. 38] та ін.).

2. Природний простір (ліс, поле, степ та ін.) має особливий амбівалентний характер: з одного боку Василь Герасим'юк зображує простір природи як ідеальне середовище для людського розвитку та самовдосконалення, з іншого боку природа постає непереможною силою, що здатна знищити людину в будь-який час («Прийшли вночі...» [5, с. 95], «Не чую зойків і відлунь зловіщих...» [5, с. 108], «Воді, як вогню, не відомі ні час, ні чин...» [6, с. 38], «І навіть мисливці ховаються по кущах...» [6, с. 39], «Ми вдихали сіно цього світу навіть...» [5, с. 271], «Спасителем чи сином необнятим» [6, с. 117] та ін.).

3. Залучення та активне використання стародавніх міфопоетичних уявлень та містичних символів, які покликані викликати у читача почуття загадковості та таємничості. Осмислення природи та навколишнього світу в парадигмі міфопоетичного мислення підкреслює нерозривний зв'язок людини з навколишнім світом та необхідність зберігати гармонію та цілісність з оточуючим середовищем («Прийшли вночі...» [5, с. 95], «Воді, як вогню, не відомі ні час, ні чин...» [6, с. 38], «І навіть мисливці ховаються по кущах...» [6, с. 39], «Ми вдихали сіно цього світу навіть...» [5, с. 271] та ін.).

У вірші-пейзажі «Старовинний пейзаж» [5, с. 61] В. Герасим'юк відображає вічний фрагмент світового буття: неусвідомлений рух людей на фоні природи. Ліричний суб'єкт ставить глибоке питання «*Якого ще треба терпіння, навіщо і доки? // Яка ще потрібна душа і яка голова?*» [5, с. 61]. Постає вічне питання сенсу руху і сенсу буття, на яке можна відповісти, звернувшись до витоків природного світу, яке сповнене гармонії та краси.

Поезія «Вже треба іти. Не тому, що пора полуднева...» [5, с. 89] включає ознаки вірша-пейзажу, покликаною художньо зобразити внутрішні переживання ліричного суб'єкта на фоні нічного пейзажу. Автор концентрує емоційність ліричного героя в запитаннях, які він ставить собі, коханій людині та Всесвіту: «*Все правильно... Все зрозуміло... А що зрозуміло?! // Кому зрозуміло? Мені чи тобі? Може, ним // заштореним вікнам? Бо спершу за ними світліло...*» [5, с. 89]. Зображений миротворний спокій вечірнього пейзажу контрастує з бурхливою внутрішньою напруженістю ліричного героя, що надає поетичному твору глибокої філософічності та завершеності.

Вірш-діалог «Прийшли вночі...» [5, с. 95] вирізняється посиленою драматичністю описуваних подій. Твір побудований за принципами процесуальності та подієвості. Діалог відбувається між незнайомцями, що завітали до батька з трагічною новиною про смерть його сина. Батько не виказує вголос свого нестерпного горя, проте його дії створюють ефект особливого напруження та внутрішнього надриву: «*Самі стелились, покотом лягли // на лавиці, на ліжку, на долівці... // Старий зігнувся при незримій свічці, // покликав сина з темної скали...*» [5, с. 95]. Після повідомлення жакливого новини діалог між батьком та його гостями стосується здебільшого нейтральних речей, що по-особливому підкреслює горе та відчай батька.

Поезія «Не чую зойків і відлунь зловіщих...» [5, с. 108] належить до комплексу віршів-пейзажів, що презентують амбівалентні характеристики природного простору в творчості Василя Герасим'юка. Простір потяга порівнюється з ворожим лісом, в якому перебуває смерть: «*Не чую зойків і відлунь зловіщих // у лісі, що неначе пада ниць. // Немовби вже лежить. Немов небіжчик, // восковіє...*» [5, с. 108]. У поезії містична складова переплітається з реальністю та утворює напружену картину внутрішніх переживань ліричного героя. Вірш-пейзаж включає парадигму художніх засобів та тропів: порівняння («*немов небіжчик, восковіє*», «*з верхів, як із полиць*», «*у куполі, як жовтий ліс, тремтять*»), метафори («*Дні твої – песиголовці*»), персоніфікації та порівняння («*Дні <...> пихато відвертаються, як знать*», «*Ліси летять воскові, жовтоводі*»), епітети («*полиці небесні*») та ін.

Вірші-пейзажі та вірші-діалоги у творчості Василя Герасим'юка вирізняються самобутнім індивідуально-авторським стилем, широким використанням тропів та художньо-образних засобів, поєднанням міфологічних уявлень з власним баченням світу.

Таким чином, трансформаційні процеси в ліричному сюжеті у віршах-пейзажах та віршах-діалогах мають ускладнену природу. М. Рильський, Л. Талалай та В. Герасим'юк у своїх поетичних доробках активно застосовували традиційні жанри віршів-пейзажів та віршів-діалогів, переосмислювали їх та інтегрували у власний індивідуально-авторський стиль. Проаналізувавши парадигму творів зазначених поетів, можна зробити наступні висновки стосовно особливостей трансформації ліричного сюжету в віршах-пейзажах та віршах-діалогах:

1. Зображення пейзажу в ліриці ХХ століття має поліфункціональний

характер. Поети ХХ століття в віршах-пейзажах активно використовують принцип психологічного паралелізму та психологізації пейзажу (М. Рильський, В. Герасим'юк), наділяють природу людськими властивостями, відображають природу як досконалу категорію світобудови (В. Герасим'юк).

2. Тип ліричного адресата та адресанта в віршах-пейзажах та віршах-діалогах має амбівалентний характер: з одного боку це оптимістично налаштовані суб'єкти лірики (М. Рильський), а з іншого – це сильні особистості, які втратили надію на краще життя, проте ніколи не поступаються своїми принципами та переконаннями (Л. Талалай, В. Герасим'юк).

3. У структурі ліричного сюжету в віршах-пейзажах та віршах-діалогах активно використовуються та переосмислюються в індивідуально-авторській манері традиційні українські фольклорні архетипічні образи та символи (В. Герасим'юк, Л. Талалай).

4. Авторська інтенція в віршах-пейзажах та віршах-діалогах має багатогранне спрямування: відобразити красу навколишньої природи або застосування естетичної функції, показати силу незламного людського духу або реалізацію виховної функції, осмислити основи світобудови та усвідомити сенс буття або застосування онтологічної функції.

Запропонований аналіз віршів-пейзажів та віршів-діалогів не є вичерпним та потребує подальшого наукового розгляду. Зокрема, в перспективі необхідно детально розглянути особливості ліричного сюжету в віршах-монологіях та дослідити особливості взаємозв'язку віршів-пейзажів з монологічним, діалогічним та полілогічним способами художньої репрезентації дійсності.

Список використаної літератури

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М., 1979. – 423 с.
2. Богемская К. Г. Пейзаж: страницы истории / К. Г. Богемская. – М.: Галарт, 1992. – 336 с.
3. Бройтман С. Н. Историческая поэтика. Учебное пособие / С. Н. Бройтман. – М., 2001. – 420 с.
4. Гаспаров М. Л. Композиция пейзажа у Тютчева / С. Н. Гаспаров // Тютчевский сборник. – Таллинн, 1990. – С. 4–31.
5. Герасим'юк В. Була така земля: поезії, поеми / В. Герасим'юк. – К., 2003. – 392 с.
6. Герасим'юк В. Поет у повітрі: вірші та поеми / В. Герасим'юк. – К., 2002. – 143 с.
7. Гурбанська А. Микола Вінграновський: діалог письменника й кінематографіста / А. Гурбанська // Наукові записки / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. – Вип. 110. – 2012. – С. 46–56.
8. Даниленко І. І. Молитва як літературний жанр: генеза та еволюція: Монографія / І. І. Даниленко. – Миколаїв, 2008. – 304 с.
9. Иванова Н. Д. Содержание и принципы филологического изучения пейзажа / Н. Д. Иванова // Филологические науки. – 1994. – № 56. – С. 76–83.
10. Копилова Н. И. О многозначности термина «сюжет» в современных работах о лирике (к историографии вопроса) // Сюжет и композиция литературных и фольклорных произведений. — Воронеж, 1982. – С. 108–116.
11. Літературознавчий словник-довідник за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К., 2007. – 752 с.

12. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста // Лотман Ю. М. О поэтах и поэзии: Анализ поэт. текста / Ю. М. Лотман; М. Л. Гаспаров. – СПб.: Искусство – СПб, 1996. – 846 с.
 13. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман. – М., 1970. – 285 с.
 14. Остапенко И. В. Лирический сюжет в парадигме картины мира / И. В. Остапенко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Том 25 (64). – №1. – Часть №2. – С. 435–444.
 15. Рильський М. Вибрані твори: лірика і поеми / М. Рильський. – К., 1974. – 351 с.
 16. Сильман Т. И. Заметки о лирике / Т. И. Сильман. – Л., 1977. – 223 с.
 17. Талалай Л. Безпритульна течія / Л. Талалай. – Чернівці, 2011. – 312 с.
 18. Теория литературы: Учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений: В 2 т. / Под ред. Н. Д. Тмарченко. – Т. 1: Н. Д. Тмарченко, В. И. Тюпа, С. Н. Бройтман. Теория художественного дискурса. Теоретическая поэтика. – М., 2004.
 19. Ткаченко А. О. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства / А. О. Ткаченко. – К., 2003. – 448 с.
 20. Томашевский Б. В. Теория литературы. Поэтика / Б. В. Томашевский. – М., 1996. – 334 с.
 21. Тынянов Ю. Н. Литературная эволюция. Избранные труды / Ю. Н. Тынянов – М., 2002. – 496 с.
 22. Хализев В. Б. Теория литературы: Учебник / В. Б. Хализев. – 3-е изд., испр. и доп. – М., 2002. – 203 с.
 23. Эпштейн М. Н. «Природа, мир, тайник вселенной...» Система пейзажных образов в русской поэзии / М. Н. Эпштейн. – М., 1990. – 304 с.
- Стаття надійшла до редакції 8.04.2014

Т. А. Vynnyk

DIFFERENCES IN TRANSFORMATION OF LYRICAL PLOT IN POEM-LANDSCAPE AND POEM-DIALOGUE

This article investigates the patterns of transformation of lyrical plot in poem-landscape and poem-dialogue on the materials of poetry by M. Rylsky, L. Talalay and V. Herasymyuk. Besides, the nature, patterns and main features of the transformation processes in the genres of poem-landscape and poem-dialogue are analyzed. Particular attention is paid to the type of recipient and sender, the main motives, the structure of lyrical plot, author's individual style and author's intention in the poetry of the twentieth century. Thus, the transformation processes in the lyrical plot of poem-landscape and poem-dialogue have complicated nature. The poets have actively used the traditional genres of poem-landscape and poem-dialogue in their poetry, have rethought and integrated them in their own author's individual style. The image of the landscape has multifunctional character, poets actively use the principle of psychological parallelism and psychologization of landscape, they endow the nature with human qualities and reflect the nature as a perfect category of the universe. The type of the lyrical recipient and sender in poem-landscape and poem-dialogue is ambivalent: on the one hand, they are optimistic subjects of the lyrics (M. Rylsky), and on the other hand they are strong personalities who have lost their hope for a better life, but never renounce their principles and beliefs (L. Talalay, V. Herasymyuk). The traditional Ukrainian folk archetypal images and symbols are widely used and reinterpreted according to the author's individual style in the structure of the lyrical plot of these genres. The author's intention in poem-landscape and poem-dialogue has multifaceted aim: to reflect the beauty of the natural

environment or the use of aesthetic function; to show the invincible power of the human spirit or the realization of educational function; to understand the foundations of the universe and to understand the meaning of life or the use of ontological function.

Keywords: *poem-landscape, poem-dialogue, transformation of lyric subject.*

УДК 821.161.2 Зер (045)

Т. М. Грачова

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НОВІТНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (на матеріалі критичних статей М. Зерова)

М. Зеров – знакова постать вітчизняного літературного дискурсу початку ХХ століття, активний учасник літературної дискусії 1925-28 рр., що наочно декларує свої естетичні переконання та громадянську позицію у концептуальній полемічній статті «Євразійський ренесанс і пошехонські сосни». Серед програмових концептів М. Зерова – декларація векторів розвитку новітнього вітчизняного письменства, пошук ефективних шляхів підвищення рівня професійної майстерності письменників-початківців.

Ключові слова: *полеміка, памфлет, літературні угруповання, естетичні категорії, неокласицизм.*

Активна «літературна боротьба», розпочата М. Хвильовим на сторінках періодики 20-х рр. ХХ ст., захопила у полемічний полон значну кількість митців, серед яких М. Зеров, чий внесок у літературний дискурс доби важко переоцінити. З цього приводу В. Івашко слушно зауважив: «М. Зеров – одна з центральних постатей дискусії, як і великою мірою тогочасного літературного процесу. Досліджувати численні його праці цього періоду – означає проникати в саме осердя складних та заплутаних колізій тогочасного літературного життя. Маймо до того ж на увазі, що Зеров сам був схильний не роз'єднувати свої, сказати б, академічні студії і праці критичні, бо все написане в ці роки скорялося єдиній меті – сприяти розвою української літератури, майбутнє якої вирішувалось у дискусії» [1, с. 70]. Отже, активізація питання впливу видатного поета і літературознавця М. Зерова на поточний літературний процес та подальший розвиток вітчизняної культури загалом і літератури зокрема є **актуальною**.

Починаючи з 90-х років ХХ ст., інтерес до постаті М. Зерова з боку літературознавців суттєво підвищився, що обумовлено рядом об'єктивних причин. Зеров «почувається органічним членом нової хвилі, покоління, яке прийшло у 20-х роках...» [5, с. 198].

Сучасна наука має у своєму арсеналі поважну кількість наукових розвідок авторитетних вчених, що безпосередньо цікавилися постаттю М. Зерова у контексті доби, його літературознавчою діяльністю та творчістю (В. Агеєва, Б. Башманівський, О. Баган, С. Білокінь, Л. Бойко, В. Брюховецький, О. Гальчук, В. Дончик, М. Зубрицька, Ю. Ковалів, А. Кравченко, В. Мельник, Л. Темченко тощо).

Метою даної наукової розвідки є критичне опанування літературознавчої спадщини М. Зерова, зокрема його статті «Євразійський ренесанс і пошехонські сосни», з метою виявлення впливу митця на тогочасний літературний процес та подальший розвиток новітньої вітчизняної літератури.

Завдання роботи – виявити концептуальні позиції М. Зерова з питань перспектив